
ÜLIKOOlimuuseumid — KELLELE JA MILLEKS?

*Lea Leppik,
Reet Mägi*

SISSEJUHATUS

Muuseum on institutsioonina vanem kui ülikool, ülikool jälle vanem kui ülikoolimuuseum ja teaduskollektsioonid. Miks muuseumid ja ülikoolid teineteist ühel hetkel vajama hakkasid ja kas see võiks nii jääda ka tulevikus? Kellele ja milleks on vaja ülikoolimuuseumi? Need küsimused on viimastel aastakümnetel seoses üha laieneva digiteerimisega ja e-õppe arenguga, ühiskonna ootuste muutumise, ülikoolidevahelise konkurentsi tugevnemise ning kõrghariduse ja teaduse rahastamise pingestumisega (vt Kelly 2001) kerkinud enamiku maailma ülikoolide ette. Käesolevas artiklis otsitakse neile küsimustele vastuseid Tartu ülikooli näitel.

Ülikoolimuuseumi olemuse ja eesmärkide mõistmiseks tuleb vaadelda tema kujunemislugu. Tartu ülikooli muuseumide kogud koosnevad tänapäeval valdavalt teaduslikest kollektsioonidest, seepärast ei saa muuseumide kujunemisest rääkida teaduskollektsioone puudutamata. Möödunud aegadel ei ole ülikoolis mõisteid “muuseum” ja “kollektsioon” alati eristatud, nagu seda tehakse tänapäeval. Teaduslik kollektsioon on esemete või info sidus kogum, mis on loodud teadustöö käigus kindla eesmärgiga. Muuseumi defineerimiseks on kõige sobivam rahvusvahelise muuseumiühingu ICOM määratlus: muuseum on asutus, mis ei taotle majanduslikku kasu, tegutseb pidevalt, on ühiskonna ja selle arengu teenistuses ning üldsusele avatud, kogub, säilitab, uurib, vahendab ning eksponeerib inimese ja tema elukeskkonnaga seotud materjale teaduslikel, hariduslikel ja meelela-

hutuslikel eesmärkidel.¹ Ülikoolide kontekstis eristab muuseumi kollektsioonist ennekõike muuseumi püsivus ja avatus, sest kollektsioonide haldamine ei pruugi olla alati järjepidev ning võib sõltuda grantidest, teaduslikust konkurentsist, isikute huvitatuses jms. Seejuures on oluline, et ülikoolimuuseumid oleksid avatud nii muuseumikülastajatele kui ka teadlaskonnale ja akadeemilisele kogukonnale üldisemalt (vt ülikoolimuuseumide ja -kollektsioonide seostest ja terminoloogiast Lourenço 2005: 19–28 ja Clercq 2001: 87–88 ja sama Eesti kontekstis Kõljalg 2002: 1686–1687).

Loomisel silmas peetud eesmärgi järgi saab eristada õppe- ja teaduskollektsioone (vt nt Lourenço 2002), kuid nende olemus võib aja jooksul muutuda ja seega pole piirid alati selged. Teaduslikud kollektsioonid on ühtaegu nii teadustöö eelduseks kui tulemuseks ja enamasti on nad tekkinud mingi teadusliku probleemi lahendamise käigus. Õppekollektsioon seevastu püüab anda ülevaadet ühe distsipliini hetkeseisust, süstemaatilisest jaotusest vms. Teaduskollektsiooni luues otsiti uut, õppekollektsioon võib demonstreerida üldiselt teadaolevat. Kuid loomulikult kõlbavad teaduslikud kollektsioonid enamasti ka õppetöö illustreerimiseks. Aja jooksul on tähendused sageli ümber paigutunud: nüüdseks on kahesaja aasta vanune õppekollektsioon muutunud uurimisobjektiks teadusloolastele, sajanditagune teaduskollektsioon aga võib vaimustusse viia koolilapsi. Ajaloolised kollektsioonid moodustavad justkui pidevalt täieneva arhiivi. Nad kannavad materiaalselt infot selle kohta, kuidas me oleme teada saanud kõike seda, mida me tänapäeval universumi, ühiskonna ja iseenda kohta teame. Neid saab ka edukalt kasutada ülikoolide õppetöös ja teadussaavutuste vahendamisel laiematele ringkondadele (The Declaration. . . 2000). Euroopa ülikoolide olemusliku sarnasuse tõttu kannab meie ühine akadeemiline pärand eneses üht olulist osa Euroopa ühisidentiteedist. Peale selle on teaduskollektsioonidel olnud oluline roll ka riikide ja rahvaste ning eriti väikerahvaste identiteedi loomes.

¹Vt <http://icom.museum/definition.html> ja eesti keeles www.muuseum.ee/et/organisatsioonid/icom_rahvusvahelin/icom_muuseumi_defin.

TARTU ÜLIKOOLI KOLLEKTSIOONIDE KUJUNEMINE

Kuigi teatud õppevahendite kasutamist võis täheldada juba esimestes ülikoolides (vt Lourenço 2005), sai süsteemsem kollektsioonide rajamine Euroopa ülikoolide juurde alguse humanismi- ja valgustusajastul, mil empiiriline teadus leidis tee ülikoolidesse ja ühes sellega tekkis vajadus uurimis- ja õppebaasi järele. Esimesena tulid anatoomiateatrid ja botaanikaaiad, mis sageli olid seotud arstiteaduskonna ja apteegiga (Lourenço 2005: 54–55; Viiralt, Kriis 2005: 10–11). Moodne teadus arenes esialgu siiski peamiselt väljaspool ülikooli, alles 18. sajandi valgustuslikud reformid, mis taotlesid uurimise ja õpetamise ühendamist, tõid teaduse otustavalt ülikoolidesse. Sellega kaasnes kõikjal ühtlasi teaduslike kollektsioonide rajamine (vt pikemalt Boylan 1999).

Kui Rootsi kuningas Gustav II Adolf asutas 1632. a Tartus ülikooli (*Academia Gustaviana*, 1632–1665), ei olnud sellel veel erialakabinette. Pole ka teada suuremaid õppeotstarbelisi kogusid peale raamatukogu. Trükitud sõna autoriteet oli vääramatu, selle ülemõõtmine või -kaalumise oli pigem ketserlusena mõjuv tegevus ja eriti valvsad olid võimaliku ketserluse suhtes protestandid. Tartu õuekohtu assessor ja õukonna esipoet Georg Stiernhelm (1598–1672), Rootsi esimene koperniklane, asutas Eesti ala esimese observatooriumi oma mõisasse Vasulas (Tering 2006: 177), ülikoolis aga pidid tudengid endiselt selgeks saama tõe, et Maa asub universumi keskpunktis, sest Jumal pani ta sinna (Laurentii 1654). Kui ülikool 1690. aastal *Academia Gustavo-Carolina* na (1690–1710) taasavati, oli empiiriline teadus Rootsi riigis vahepeal suuri edusamme teinud. Tartuski (alates 1699. a-st Pärnus) tehti lahkamisi, kavandati observatooriumi ja botaanikaiaia sisseseadmist, kuid rahutud ajad ja riigi teised eelistused ei lasknud neist plaanidest kuigi palju teoks teha. 17. sajandi lõpul kinkis Stockholmi kuninglikus raamatukogus töötav Elias Brenner ülikoolile vanade müntide ja medalite kogu (Rauch 1945: 373–374), selle saatus pole aga teada. Kui ülikool 1710. a Pärnus seoses linna kapituleerumisega Vene vägede ees tegevuse lõpetas, evakueeriti raamatukogu ja arhiiv Rootsi. Vahetult Rootsi ajast meil Tartus teaduskollektsioone säilinud ei ole, raamatukogus on üks Johan Skyttele kuulunud raamat, seegi saadud annetusena Rootsist 1935. aastal (Leppik-Tammur 2007: 126).

MUSEUMIDE ARENG KEISERLIKUS TARTU ÜLIKOOLIS

Valgustusajastul jätkunud teaduse võidukäik ja uurimistöö ühendamise õppetööga nõudis õppekabinettide sisseseadmist valgustuslikult reformitud ülikoolides. Tolleaegne pedagoogiline mõte hindas kõrgelt õppetöö näitlikustamist kõigil kooliastmetel. Nii tekkisidki Tartus Eesti esimesed muuseumid. 1802. aastal taasavatud Tartu ülikoolile oli juba asutamisaktis ja sellega kaasnevas eelarves 1803. aastast ette nähtud füüsika-, loodusloo-, keemia- ja farmaatsiakabinet, observatoorium, kliinik, kunstimuuseum, raamatukogu, anatoomikum ja botaanikaaed (Ewers 1827: XIII), mis esialgu rahuldasi ülikooli vajadusi igati hästi. Vajalikud mudelid ja näidised mahtusid auditooriumidesse ja olid alati käepärast võtta. Enamasti olid need ka ülikoolivälisele publikule kindlatel aegadel või eelnevalt kokku leppides avatud. Tartu ülikooli kollektsioonidest avati küllastajatele esimesena loodusteaduslikud kogud. Juba 1803. a teise semestri loengukava soovitas huvilistel pöörduda professor Gottfried Albrecht Germanni (1773–1809) poole, kes neile kogusid tutvustaks (Vorlesungen 1803 II). 1807. a algusest oli ametis esimene Tartu ülikooli muuseumikogu hoidja — loodusloo kabineti inspektor Ernst Marcus Ulprecht (1770–1831). Tartu ülikooli vanimaks muuseumiks peetakse tavaliselt kunstimuuseumi (Siilivask 1982 II: 73), kuid ruumide puudumise tõttu avati see vastvalminud ülikooli peahoones huvilistele siiski alles 1810. a teisest semestrist (Vorlesungen 1810 II). Loodusmuuseum peab oma tegevuse alguseks esimese suurema kollektsiooni saabumist 1802. aastal. Neist kahest muuseumist vaid kunstimuuseum on nimetust “muuseum” kasutanud järjepidevalt algusest kuni tänapäevani.

Kogud täienesid jõudsalt seoses uurimisreisidega Euroopasse, Venemaa avarustesse ja ümber maailma, ostude teel (milleks mõnikord saadi valitsuselt toetust), kohapeal valmistatud preparaatide ja professorite isiklike, sageli Saksamaalt kaostatud kollektsioonide näol. Ülikoolile tegid väärtuslikke kingitusi vilistlased ja lihtsalt heasoovijad. Siinkohal tasub meenutada Liivimaa maanõunikku Otto Magnus von Richterit, kes 1819. a annetas ülikoolile oma poja, noorelt surnud andeka orientalisti Otto von Richteri Lähis-Ida reisilt kogutud kollektsiooni, “et ärgitada järeltulevaid põlvi samasugusele teaduslikule

ettevõtlikkusele” (Kukk 2006: 27). Kõnealune kollektsioon evakueeriti I maailmasõja ajal Voroneži ja on seal tänini, kuigi Eesti ja Venemaa vahel 1920. aastal sõlmitud rahuleping nägi ette selle tagastamise (Aaviksoo 2006; Richter 2001). Vähem on ehk teada tõik, et Richteri väike mineraalide kogu on endiselt TÜ geoloogiamuuseumis (vt Pani 2007: 132).

Esimene üksikasjalik ülevaade Tartu ülikooli teaduslikest kollektsioonidest kabinettide kaupa trükiti ära 1827. aastal ilmunud juubelialbumis (Ewers 1827). Sel ajal oli ülikoolil 16 õppekabinetti (koos raamatukogu, kliiniku ja botaanikaaiaga). Kollektsioonid kuulusid tsaariaja lõpuni õppetoolide juurde ja tegid kaasa nende saatuse: neid jaotati, kui teadusharu jagunes; anti ära, kui vastav õppetool kadus (näiteks sõjanduse õppetool 1830); loodi juurde, kui oli institutsionaliseerunud uus teadusharu (näiteks farmaatsia instituut 1843).

Väga olulist rolli mängisid 19. sajandil teaduslike kollektsioonide koostamisel ülikoolide kõrval teaduslikud seltsid. Tartust ja Eestist tuleb ennekoike meenutada 1838. a tegevust alustanud Õpetatud Eesti Seltsi (ÕES) ja 1853. a loodud Loodusuurijate Seltsi (LUS), aga ka Provintsiaalmuuseumi Tallinnas (1864). Esimesed kogumisretked korraldas ÕESi asutajaliige ja Tartu ülikooli üldajaloo professor Friedrich Kruse (1790–1866, TÜ professor 1828–1853) Liivimaale juba 1838. a suvel (Taal 2007: 51). Tema kavad olid äärmiselt suurejoonelised: 1843. a asutati Tartu ülikooli juurde Kodumaa Muinsuste Keskmuseum (*Zentralmuseum Vaterländischer Altertümer*) ja saadeti ringkiri Eesti-, Liivi- ja Kuramaa kubermangu koolidirektoreile üleskutsega rajada muuseumid ka kreiskoolides ja gümnaasiumides. Nii oleks olnud kogumistõesse haaratud suur osa õpilasi ja õpetajaid. Kahjuks jäi see üritus pärast Kruse lahkumist professorikohalt soiku, ehkki mõnes paigas rajatud koolimuuseumid, näiteks Paide, Rakvere, Haapsalu ja Kuressaare kreiskoolide juures, jätkasid tegevust (Rosenberg 1961: 10). 1859. aastal ühendati Kodumaa Muinsuste Keskmuseum Õpetatud Eesti Seltsi kogudega, kusjuures arvet peeti nende üle eraldi (Leppik 1999: 53–54) ja nad asusid vanas ülikoolimajas Suurturu ääres. 1862. aastast otsustati ülikooli kunstimuuseumi peahoone vasakus tiivas avada püsivalt ka mitteakadeemilisele publikule. Ülemisel korrusel asus zooloogiamuuseum ja aula

kõrval mineraloogiakogu. Botaanilised kogud olid botaanikaaias, meditsiinilised vanas anatoomikumis.

19. sajand oli muuseumide loomise kuldaeg ja ka ülikoolis jõuti sajandi lõpul arusaamani, et senisest rohkem tuleb eksponeerida nii kunstikogu kui ka kõiki teaduskogusid. Juba 1880. aastate lõpul reorganiseeriti moodsaks muuseumiks zooloogiakabinet (Lust, Leppik 2008: 68). Kui 1888. aastal valmis uus anatoomikum, kolis koos patoloogilise anatoomia instituudiga sinna ka patoloogiapreparaatide kogu (Mesila 2005: 137). Ruumide vabanemine võimaldas korraldada maailmakuulsal anatoomil professor August Rauberil normaalanatoomia kogu ümber eeskujulikuks anatoomia õppemuuseumiks (Põldoja *et al.* 2005: 41–44). Suurepäraste preparaate eest tuleb muu hulgas tänada teenijana ametis olnud eestlast Aleksander Reinvaldi, kes jätkas tööd ka Eesti Vabariigi Tartu ülikoolis, kus ta edutati preparaatoriks (EAA 2100-2-2273). Omaette kollektsoonid kujunesid ka hügieeni instituudil ja kohtumeditiini instituudil. Praeguseks on suurem osa neist arstiteaduskonna meditsiinikollektsioonide osana jälle vanas anatoomikumis, väike osa biomeedikumis; fotokollektsioonid, arhiivmaterjalid, farmaatsia- ja farmakoloogiaalased kollektsoonid aga Tartu ülikooli ajaloo muuseumis (Kriis 2006: 103jj).

Rida uuendusi kaasnes ülikooli venestamisega. 1893. a kaotati ära mõned struktuuriüksused, mida Vene ülikoolidel ei olnud, teiste seas Tartu ülikooli joonistuskool, mis eesti päritolu akadeemiku Voldemar Krügeri pikal ametiajal oli kujunenud Tartu kunstielu keskuseks. Et tol ajal õpiti sageli kuulsate meistrite tööde järgi, oli joonistuskoolil soliidne kunstikogu. Koos joonistusõpetajate endi toodanguga anti see kõik kunstimuuseumi valdusse (Kukk, Preem 2002). 19. sajandi lõpul oli õppeotstarbelisi kogusid Tartu ülikoolis 24 ja 1916. aastal 28. Ideoloogiate võitlus peegeldus selgelt ka kollektsoonides — näiteks loodi luterliku ortodoksia tugevdamiseks usuteaduskonna juurde kirikuarheoloogia kabinet, teisalt aga rajas eradotsent Abram Eber Landau Lamarcki ja Darwini õpetust käsitlevate loengute illustreerimiseks antropoloogiaalase kollektsooni, mis paigutati üliõpilaste ühiselamusse (EAA 402-4-1440. L 1, 12–13. Vt ka Kasmel, Kasmel 2006: lk 131–133).

Üldistavalt võib öelda, et keiserliku ülikooli muuseumid kasvasid välja õppetöö näitlikustamiseks loodud või teadustöö käigus tekkinud kogudest. Tegemist oli ühtaegu teadus- ja õppekol-

lektsoonidega. Nende eesmärk ei olnud tingimata kohaliku elu peegeldamine, ehkki juba 19. sajandil asuti süstemaatiliselt koguma ka Liivi-, Eesti- ja Kuramaa taimi, mineraale jms. Muuseumidesse koguti varasid üle maailma, kaugemate paikade loomatopised, kiviminäidised või kunstitööd olid hoopis rohkem hinnas kui see, mida igaüks oma silmaga kodu ukse ees niigi näha võis. Tartu ülikooli asendi tõttu vene ja saksa kultuuri kokkupuutepunktis peegeldavad selle perioodi kollektsoonid mõlemale kultuuriruumile iseloomulikke teaduslikke huvisuundi, kogumispõhimõtteid ja nende muutumist rohkem kui sajandi jooksul. Need sisaldavad hulgaliselt unikaalset teaduslikku materjali, sealhulgas tõendusmaterjali paljude teedrajavate teadustööde kohta, ja moodustavad sellisena osa maailma kultuuripärandist. Teisalt on paljud tollaste kuulsate Tartu professorite teaduskollektsioonid hoiul kusagil mujal. Sellel on palju põhjusi; sageli tuli kollektsoonid üle anda näiteks ekspeditsiooni rahastajale, kas või osa kollektsooni annetamist Teaduste Akadeemiale peeti auväärseks, omad õigused olid sugulastel ja pärijatel jne. Alles viimasel ajal on tänu järjest laienevale kogude (nimekirjade) digiteerimisele selgunud nii mõnegi juba ammu kadunuks arvatud kollektsooni asukoht (vt pikemalt Tammiksaar, Leppik 2007).

TARTU ÜLIKOOLI MUUSEUMIDE JA KOLLEKTSIOONIDE ARENG ALATES 1920. AASTATEST

Eesti Vabariigi rajamisega sai alguse rahvusliku Tartu ülikooli kujundamine, mis tähendas ka Eesti-kesksete teaduskollektsioonide koostamist ja eksponeerimist, sest seda peeti rahvusülikooli oluliseks ülesandeks. Kahe sõja vahel omandasid mitmed ülikooli muuseumid ja õppekabinetid oma erialal sisuliselt rahvusliku keskmuse rolli info koondajana, uurimistöö koordineerijana ja muinsuskaitse järelevalve teostajana.

Alustati olukorras, kus I maailmasõja ajal oli suur osa kollektsoone toimetatud sõja jalust Venemaa sisekubermangudesse. Tartu rahulepingu kohaselt pidi noor vabariik Venemaalt tagasi saama kõik oma evakueeritud varad, kuid tegelik tagasi saamine venis, mõned asjad läksid katki või kaduma ja ülikooli väärtuslikust kunstimuuseumist suur osa jäigi Voroneži (Aaviksoo 2006). Õppetöö jätkamiseks hädavajalik materiaalosa, sh raama-

tukogu, õnnestus siiski tagasi saada ja Tartu ülikoolil ei tulnud alustada päris tühjalt kohalt.

Zooloogia, geoloogia ja mineraloogia muuseum said avarad ruumid enne maailmasõda valminud uues õppehoones Vanemuise tänaval ja asuvad seal tänini, kuigi nüüdseks on ruumikitsikus muutunud tõsiseks probleemiks. Põllumajanduse õpetamise vajadusega seoses rajati põllumajandusmasinate kogud, millega ühendati juba 19. sajandi alguses tegutsenud tehnoloogia-kabinetist alles jäänud mudelid. Ülikooli alluvusse tulid veterinaaria instituudi kollektsioonid. Suurem osa põllumajandusliku iseloomuga kollektsioone läks üle 1950. a ülikoolist eraldatud Eesti Põllumajanduse Akadeemiasse ehk praegusesse Eesti Maaülikooli. Uusi muuseume ei tulnud juurde kuigi palju, kuid need, mis loodi, olid tähenduslikud. ÕESI, arheoloogia õppetooli, Eesti Rahva Muuseumi ja Kodumaa Muinsuste Keskmuuseumi materjalidest eraldati arheoloogiline aines ning neist kõigist kokku sai arheoloogiamuuseum. Kunstiajaloo kabinetile tehti 1928. aastast ülesandeks Eesti Vabariigi kunstimälestiste arvelevõtt. 1944. aastaks oli selle tulemusel tekkinud rohkem kui 25 000 fotoga kollektsioon, millel on jäädvustatud paljud hiljem sõjas hävinud hooned (Kangor 2009). Eesti rahva elujõu suurendamiseks avati 1924 hügieeniinstituudis tervisekasvatulike eesmärkidega tervishoiumuuseum, millele tol ajal polnud võrdset kogu Baltikumis. 1928. a sai see oma maja: Pepleri 32 (Uibo 1975). Süvendatud eesti keele alane uurimistöö viis 1931. a Tartu ülikooli juures eesti keele arhiivi rajamiseni (Siilivask 1982 III: 101).

Suuri kollektsioone jäi endiselt ka teaduslike seltside valdusse (ÕES, LUS jt). Et kõik olulisemad Eesti Vabariigi teadusseltsid olid registreeritud Tartu ülikooli juurde, tähendas see kogu teadustegevuse ja ühtlasi teaduslike kollektsioonide tugevat koondumist Tartu ülikooli ümber. Nii Eesti Rahva Muuseumi, Eesti Riigi Keskarhiivi kui ka 1928. a rajatud kirjandusmuuseumi vaadeldi kui ülikooli õppe- ja teadustöö olulist baasi.

ÜLIKOOLIMUUSEUMID NÕUKOGUDE AJAL

Esimesel Nõukogude okupatsiooni aastal 1940–1941 ei jõutud ülikooli muuseumidega kuigi palju veel ette võtta. Alates 1. märtsist

1941 muudeti zooloogia, arheoloogia ja geoloogia muuseum õppe-keskmuuseumideks (Siilivask 1982 III: 164). Järgnenud Saksa okupatsioon ja rinde lähenemine tõstis päevakorra eevakueerimise. Inimesed mäletasid veel eelmisele evakueerimisele järgnenud tagastamisraskusi, pealegi oli poliitiline olukord nii või teisiti ebakindel. Pakkimisega venitati viimase võimaluseni või veeti vara laiali maal asuvatesse mõisatesse. Sel viisil õnnestus suurem osa ülikooli varasid Eestisse jätta. Sõja ajal sai pihta zoologiamuuseumi õuel asuv kuur, mis põles maha, ekspositsioonisaalis lõhkes pomm ja hävisid peaaegu kõik märgpreparaadid, kuid üldiselt elasid ülikooli kollektsioonid sõja üle tõsisemate purustusteta.

Suuremad ümberkorraldused algasid pärast II maailmasõda. Nõukogude Liidus oli teaduselu korraldatud teistel alustel: ülikoolis nähti ennekõike õppeasutust, teaduslik töö tuli viia ülikoolist välja, Teaduste Akadeemia instituutidesse. Eesti Vabariik oli 1938. aastani läbi saanud üldse ilma Teaduste Akadeemiata, teaduselu keskse juhtimisega tegeles ülikool. 1946. a moodustatud Eesti NSV Teaduste Akadeemiale läksid kohe üle eesti ja soomeugri keelte arhiiv, arheoloogiakabinet ja -muuseum (keele- ja arheoloogiakogud viidi Tallinna), geoloogia ja zooloogia muuseumi kogud ning 1948. a ka astronoomiaobservatoorium ja geofüüsika observatoorium. Nõukogude riik ei alahinnanud muuseumide kasvatustähtsust — arheoloogiamuuseumi kogude üleviimine Tallinna TA arheoloogia instituudi valdusse piiras tugevasti avalikkuse juurdepääsu neile, zooloogia- ja geoloogiamuuseumis nähti aga ateistliku kasvatuse potentsiaali ja õpilasekursioonid jätkusid ka siis, kui muuseumid olid TA alluvuses (Rosenberg 1961: 166–167).

Korduvate ümberstruktureerimiste tagajärjel läks kaduma andmeid nii üksikute objektide kui tervete kollektsioonide kohta. Seltsid kui kodanikualgatuse märk nõukogude süsteemi ei sobinud, ainsana leidis armu loodusuurijate selts, kuid ka selle kogud riigistati. 1950. a likvideeritud ÕESI kogud jaotati mitme TA asutuse vahel ja lõhuti sellega põhjalikult vana struktuur. Segadust suurendab see, et 1944. aastast alustati inventeerimisel uut ajaarvamist — vanemad objektid said daatumi “enne 1944. aastat”. Õnneks on sageli siiski säilinud ka vanad inventariraamatud, ja kui eseme kirjeldus on piisavalt täpne, on võimalik uut ja vana dokumentatsiooni ühendada.

Ainsana jäi ülikooli juurde pidevalt tegutsema klassikalise muinasteaduse muuseum, mis oli 1961. aastast ajaloo-keeleteaduskonna koosseisus. Õppetöös kasutati endiselt kunstiajaloo kabineti materjale. 1960. aastail muutus õhkkond Nõukogude Liidus mõneti vabamaks, muuseas peegeldus see ka arhiivide ja muuseumide suuremas avatuses. 1964. aastast kuulus zooloogiamuuseum jälle ülikoolile, 1976 liideti sellega ka geoloogiaosakond (Siilivask 1982 III: 274).

1960. aastail hakati dotsent Tullio Ilometsa eestvõttel koguma materjali Tartu ülikooli ajaloo muuseumi jaoks. Juba 1974. aastal tuldi välja ideega, et tulevikus peaks Toomemäel kujunema välja ülikooli muuseumiansambel, mis koosneks raamatukogust, vanast anatoomikumist ja tähetornist (*Edasi*, 25. aprill ja 15. mai 1974; Eelsalu 1979: 129), mis tol ajal olid kõik veel õppe- ja teadustöö teenistuses. Ajaloomuuseumi loomine otsustati 1976. a ja 1981 avati esimene ekspositsioon peahoone keldris. Muuseumi rajamise otsus tuli kogude komplekteerimise mõttes väga õigel ajal: seoses lähenva 350. aastapäevaga ehitati palju, vanades hoonetes olnud vanad teadusriistad, mööbel ja kasutusest kõrvale jäänud kollektsioonid võinuksid väga vabalt ka prügimäele sattuda. Pärast raamatukogu väljakolimist vanast toomkirikust avatigi ülikooli ajaloo muuseum 1989. aastal praeguses asukohas Toomel (pikemalt vt Martis 1993). Muuseum peab oma kollektsiooni väärtuslikemaks osaks teadusinstrumente, mida Eestis keegi teine spetsiaalselt ei kogu. Instrumendid ja aparaadid on oluline allikmaterjal teadusajaloo uurimisel ja tähtis osa on neil ka teadusloomes. Erilisel kohal on selles mõttes kohapeal loodu, millele analooge mujal pole. Muuseumis on ka spetsiifilisi teaduskollektsioone (näiteks Carl Schmidt'i anorgaaniliste etalonainete kollektsioon 19. sajandi keskelt, professor Dragendorffi koostatud Euroopa suurimate hulka kuulunud droogide kollektsioon jmt) ning arhiiv- ja fotokogu. Ülikooli ajaloo muuseum kajastab Tartu ülikooli ajalugu tervikuna — sellisest funktsioonist paljud Euroopa ülikoolide muuseumid alles unistavad.

ÜLIKOOlimuuseumid 21. SAJANDIL

Ülikoolimuuseumide teema on tänapäeval muutunud aktuaalseks nii ülikoolide, riikide kui rahvusvahelisel tasandil. Rahvusvahe-

line Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD) pühendas ühe oma kõrgharidusega tegeleva allorganisatsiooni (IMHE) seminari 2000. aastal Pariisis just ülikoolimuuseumidele. Seminari järel ilmunud kogumiku sissejuhatuses toonitatakse, et ülikoolide muuseumid on võimas ressurs kõrgharidust andvate institutsioonide uurimis- ja õppetöö tugevdamisel ning uute inimrühmade kaasahaaramisel lähemalt ja kaugemalt. Traditsioonilise kogude hoidja osa kõrval on neil sillaehitaja roll teadmiste levitajana ja teaduse populariseerijana (Kelly 2001: 3). Samas on ülikoolid kõikjal sunnitud oma kulude üle järele mõtlema. Tuleviku märksõnadeks on pakutud paindlikkust (võimet pakkuda uurimisbaasi uute küsimuste lahendamisel, võimalust kajastada ülikooli enese ajalugu), koostööd ülikooli sees ja ülikoolivälise institutsioonidega, autonoomia säilitamist (Boylan 1999: 50; Boylan 2002: 72–73).

2000. aastal võttis rühm Euroopa ülikoolimuuseumide vastu nn Halle deklaratsiooni, mis sai aluseks koostöövõrgustikule Universeum (Halle 2000). 2001. aastal loodi rahvusvahelise muuseumiühingu ICOM alakomiteena ülikoolimuuseumide ühendus UMAC (*University Museums and Collections*), millel on praeguks 175 liiget (nii kollektiive kui üksikisikuid) kogu maailmast.² 2005. aastal võttis Euroopa Nõukogu ministrite komitee vastu soovitused ülikoolide ajaloolise pärandi kaitse ja kasutamise kohta. Pärandit mõistetakse selles avaralt, hõlmates ka akadeemilisi traditsioone, pärandi hoidmise vajadus seostatakse innovatsioonipotentiaaliga (Recommendation... 2005).

Tegelike lahenduste näiteks võib tuua nii virtuaalset kui administratiivset ühendamist (vt nt Stanbury 2001; Pugnaroni 2001; Tihhonov 2006), ühisandmebaase (vt nt Weber 2007), koostöövõrgustikke ja ühisorganisatsioone. Nagu Tartus, nii on ülikoolid koondanud oma muuseumide ja kollektsioonide ühise juhtimise alla ka Brüsseli Vabas Ülikoolis (Gasparon, Nyst 2006) ja Helsingi ülikoolis (Heinämes 2001; Heinämes 2008). Riikide olud on erinevad ja nii leidub ka lahendusi, mida Eestis ja Tartus ei ole võimalik või kasulik rakendada. Näiteks Hollandis, kus sarnaste kogudega ülikoolimuuseumide on mitmeid, korraldati kogude võrdlev hindamine, mille üks eesmärke oli vähendada säilitatavat osa (Clercq 2001). Kuna aga Tartu ülikool on pikka aega ol-

²Vt <http://publicus.culture.hu-berlin.de/umac/index.html>.

nuud piirkonna ainus ülikool, on siinsed kollektsioonid suures osas ainulaadsed. Šotimaa vanim, St Andrewsi ülikool andis muuseumi erafirma käsutusse, et rajada ekspositsioon kultuurikeskusesse, ja oli sunnitud tunnistama, et ilma väga täpsete kokkulepeteta võib sel moel kontrolli oma kogude kasutamise üle kaotada. Firma läks pankrotti ning ülikool võttis liidrirolli uuesti enesele (Carradice 2001; Kozak 2006: 73).

Taasiseseisvunud Eesti teadusreformide käigus jäid teadusasutuste juures olevad kollektsioonid esialgu sisuliselt kahe silma vahele. Aastail 2004–2008 viidi ellu riiklik humanitaar- ja looduskogude programm (Riiklik programm 2003), mille toel on nende seisukorda oluliselt parandatud. Programmi käigus on üha selgemaks saanud, millise mahuka varanduse me oleme eelmistelt põlvkondadelt pärinud. Ülevaate koostamine Eesti humanitaar- ja loodusteaduslike kogudest (Parmasto, Viikberg 2008) ja Tartu ülikooli kollektsioonidest (Lust, Leppik 2008) näitas, et teaduskollektsioonid on endiselt tähtsad. Kui mõni vahepeal unustusse jäänud kollektsioon saab korrastatud ja andmebaasistatud, leidub sellele peagi ka kasutajaid. Ilmnes, et kollektsioonide hulk ei ole vähenenud, vaid pigem suurenenud, ehkki paljud tänapäevased kollektsioonid kujutavad endast näiteks arvutifailide kogu (sotsiaalteaduslik andmearhiiv, Tartu ülikooli tähtsündmusi dokumenteeriv pildikogu jms) või on palja silmaga nähtamatud, näiteks mikrobioloogilised eluskollektsioonid: tüvirakkude ja bakterite kultuurid (vanimad 1960. aastaist), geenivaramu jmt. Siin on meil tegu tänapäevaste teadmiste otsimise materiaalsete jälgedega. Traditsioonilised esemekogud on samuti saamas uut hingamist, sest üha enam virtuaalseks muutuv maailmas pakub käegakatsutav inimestele vajalikku pidepunkti.

Samal ajal riikliku humanitaar- ja loodusteaduslike kogude programmi käivitamisega oli Tartu ülikoolis selge, et arendada tuleb ka muuseumide avalikkusele suunatud tegevust. Tänapäeva ülikool ei ole enesesse suletud asutus, vaid suhtleb aktiivselt ühiskonnaga ning annab oma panuse ühiskonna arengusse ka kultuuri edendajana ning ühiskonna väärtushoiakute kujundajana. Nende rollide kandmisel on tähtis koht ülikooli muuseumidel. Soodsaks taustaks ülikoolimuuseumide tegutsemisele on ühiskonna ootus saada informatsiooni teaduse arengust ja rakendustest. Samuti on suurenenud teadlaste endi huvitatus olla ühiskonnaga dialoogis (Soubiran 2008). Muuseumid on omamoodi suhtlusvärav üli-

Pildil on tüüpeksplar *Mesapamea secalella*, mis asub TÜ loodusmuuseumi zooloogimuuseumis. Liiki kirjeldas 1983. a professor Hans Remm (1929–1986), kui oli avastanud, et Eestis tavalise liigina tuntud rukkiöölane *Mesapamea secalis* peidab endas tegelikult kahte liiki. Avastus pälvis tähelepanu ja viis kaks aastat hiljem lähisliigi avastamiseni, mille Rezbayai-Reser nimetas Remmi auks *Mesapamea remmi*’ks (foto: Jaan Luig, Tartu ülikool).

kooli ja ühiskonna vahel. Nad vahendavad teadust mitmesugustele sihtrühmadele, sh tulevastele üliõpilastele, rakendavad ülikooli pärandit ja kompetentsi kultuuri ja turismi edendamiseks. Selleks tegevuseks on vaja raha. Tartu ülikool on taotlenud riiklikku finantseerimist muuseumide avalikkusele suunatud tegevuse edendamiseks. Nii kultuuri- kui haridus- ja teadusministeerium on selle vajalikuks tunnistanud, kuid püsiva rahastussüsteemi loomiseni ei ole veel jõutud.

On selge, et ka ülikool ise peab muuseumide arendamiseks ressursse koondama ja ülikoolisest koostööd parandama. 2005. aastast otsustati liita ülikooli ajaloo muuseum, kunstimuuseum ja loodusmuuseum ühisesse ülikooli asutusse Tartu Ülikooli Muuseumid. Iga muuseum säilitas autonoomia, kuid loodi juhtimis-

skeem, millega saavutati muuseumide tihe koostöö. Loodusmuuseum ühendab seni bioloogia-geograafiateaduskonna mitme struktuuriüksuse koosseisus tegutsenud zooloogia- ja geoloogiamuuseumi ning praeguseks botaanika- ja mükoloogiamuuseumiks formeeritud kollektioone. Muuseumi tuumiku moodustavad teaduslikud kollektioonid ja nendega seotud teadustöö, millele lisandub ulatuslik loodushariduslik tegevus õpilastele ja elukestev õpe täiskasvanutele. Tartu ülikooli loodusmuuseum on oma struktuurilt ja sisult ainus euroopalikule kultuurimudelile vastav loodusmuuseum Eestis, kuigi tal ei ole rahvusliku loodusmuuseumi staatust.³ Võrdluseks: Soome, Portugali ja Norra rahvuslik loodusmuuseum on vastavalt Helsingi, Lissaboni ja Bergeni ülikooli loodusmuuseum. Kahe maailmasõja vahel oli see nii ka Eestis.

Ülikooli ajaloomuuseumi kaudu on realiseeruma hakanud kolmkümmend aastat tagasi esitatud mõte ülikooli muuseumikompleksist Toomel (vt Eelsalu 1979). Muuseumi peamaja on toomkiriku varemetsesse rajatud endises ülikooli raamatukogus, arstiteaduskonna ajalugu kajastavad kollektioonid on koos arstiteaduskonna meditsiiniliste kollektioonidega koondatud vanasse anatoomikumi ning 2009. aastast on käimas muuseumi kujundamine auväärsesse tähetorni. Kunstimuuseumil on kõige pikaajalisem kogemus avalikkusele suunatud ja pidevalt tegutseva muuseumina.

Tartu ülikooli muuseumide potentsiaal kultuuris, haridustegevuses ja turismis tugineb kollektioonidele, kompetentsile ja atraktiivsusele. Kogud on ulatuslikud ja Eestis ainulaadsed: siin on Eesti suurim loodusmuuseum, Eesti ainus antiikkultuuri tutvustav muuseum ja Eesti ainus teadusmuuseum. Ülikoolimuuseumide haridustegevuses hinnatakse personali asjatundlikkust ning võimalust vajaduse korral kaasata spetsialiste ka muudest ülikooli üksustest. Atraktiivseks ei tee muuseumi mitte ainult ekspositsioonid (nende teostus on kohati uuendusvõimaluste puudusel isegi aegunud), vaid ka hooned, sest ülikooli peahoone ja Toomemäel asuvad toomkirik, vana anatoomikum ja UNESCO maailma kultuuripärandisse kuuluv tähetorn on Tartu kui turismisihtkoha sümbolid. Tartu 2008. a suvekülastajate uuringust selgus, et Toomemägi koos toomkirikuga ning ülikooli peahoone olid populaarsuselt vastavalt esimene ja kolmas Tartu külastusobjekt.

³Mis on rahvuslik loodusmuuseum ja milleks seda Eestile vaja on, selle kohta vt Kõljalg 2002.

Haridustegevus on suunatud sihtrühmadele, mida ülikooli enda põhilised sihtrühmad ei hõlma. Muuseumitunnid täiendavad koolide õppekava, mitmekesiseid üritusi korraldatakse laiale avalikkusele lastealapsest pensionärini. Muuseumid vahendavad teemasid ajaloost kuni tänapäeva tippteaduseni.

KOKKUVÕTE

Ülikooli muuseum on vaja ülikoolile endale. Muuseumides on dokumenteeritud teadusliku teadmise materiaalosa. Paljudel kogudel on samasugune tõestusväärtus (nt arheoloogilisel leimaterjalil, loodusteadlaste tüüpeksemplaridel jms) nagu arhivaalidel, mis kaob aga kohe, kui kogud ei ole korrastatud ja kättesaadavad. Sellega võetakse ka alus nii mõneltki võib-olla väga healt uurimusele. Muuseumide kogud pakuvad võimalusi väga mitmesuguseks uurimistööks ja igal uuel põlvkonnal on õigus esitada neile uusi küsimusi. Ülikooli muuseum on vaja ka Eesti ühiskonnale. Muuseumid hoiavad järjepidevust, sidet eri põlvkondade vahel. Muuseum on identiteedilooja ja pärandi hoidja. Tartu ülikoolil on selles mõttes eriline koht, kuna ta on pikka aega olnud meie ainus ülikool. Juba 19. sajandi lõpust on Eesti ühiskonnale olnud iseloomulik suur usk teaduse võimesse maailma parandada. Meil on vaja seda dokumenteerida ja taastoota, tuua ka noored selle juurde. Ülikooli muuseum on vaja maailmale. Me hoiame ka lätlaste, suure hulga Venemaa juutide ja teiste suuremate ja väiksemate kogukondade pärandit. Meile on toeks rahvusvaheline kogemus, kuid vastutus Eestis tehtud teaduse ajaloo säilitamise eest lasub Eestil endal. Seda tööd teevad meie ülikoolimuuseumid ja see on meie panus maailma kultuuri.

Kirjandus

- A v i k s o o, Jaak 2006. Dorpat-Jurjev-Tartu ja Voronež: ülikooli kunstikogu saatus. — *Dorpat-Jurjev-Tartu ja Voronež: ülikooli kollektiooni saatus*. Kataloog. I. Tartu: Ilmamaa
- B o y l a n, Patrick J. 1999. Universities and museums: Past, present and future. — *Museum Management and Curatorship*, Vol. 18, No. 1, pp. 43–56
- B o y l a n, Patrick J. 2002. Museums and collections in relation to the heritage of the university. — Nuria Sanz, Sjur Bergan (eds.). *The*

- Heritage of European Universities*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, pp. 65–73
- Carradice, Jan 2001. Funding and public access through partnership with business. — *Managing University Museums: Education and Skills*. Paris: OECS Publications, pp. 133–142
- Clercq, Steven W. G. de 2001. Uniting forces: The European network and national collaborative process. — *Managing University Museums: Education and Skills*. Paris: OECS Publications, pp. 85–102
- Ewers, Johann Philipp Gustav 1827. *Die Kaiserliche Universität Dorpat fünfundzwanzig Jahre nach ihrer Gründung*. Dorpat
- Eelsalu, Heino 1979. Mõtteid Tähetornist kui ülikooli ajaloo mälestisest ja teadusajaloo uurimisbaasist. — *Tartu ülikooli ajaloo küsimusi*. VIII. Tartu, lk 129–134
- Gasparon, Diana, Natalie Nyst 2006. Le Réseau des Musées de l'Université Libre de Bruxelles (ULB): Une initiative originale dans le contexte universitaire. — *Opuscula Musealia*. Vol. 15. (Universitas Iagellonica Acta Scientiarum Litterarumque MCCLXXVI.) Krakow, p. 47–51
- The Declaration of Halle. Academic heritage and universities: Responsibility and public access. 2000. www.universum.de
- Heinämes, Kati 2001. Funding and museum ownership. — *Managing University Museums: Education and Skills*. Paris: OECS Publications, pp. 163–168
- Heinämes, Kati 2008. The Helsinki University Museum and its responsibility to preserve the heritage of university history. — *Proceedings of the 7th Conference of the International Committee of ICOM for University Museums and Collections*. Vienna, 19th-24th August 2007. *University Museums and Collections Journal*, Vol. 1, pp. 33–36. <http://edoc.hu-berlin.de/umacj>
- Kangor, Eero 2009. Fotode dateerimise ja atribueerimise probleeme Tartu Ülikooli kunstiajaloolises fotokogus. Magistritöö. TÜ ajaloo ja arheoloogia instituut
- Kasmeel, Tiit, Jaan Kasmeel 2006. Antropoloogia kollektsioonide ruumide taotlemisest ja eraldamisest üliõpilaste ühiselamusse. — *Tartu ülikooli ajaloo küsimusi*. XXXV. Tartu, lk 127–133
- Kelly, Melaine 2001. Introduction. — *Managing University Museums: Education and Skills*. Paris: OECS Publications, pp. 7–15
- Kozak, Zenobia Rae 2006. The collections of St Andrews University in Scotland: Issues in the university heritage. — *Opuscula Musealia*. Vol. 15. (Universitas Iagellonica Acta Scientiarum Litterarumque MCCLXXVI.) Krakow, pp. 67–75
- Kriis, Leili 2006. 19. sajandi meditsiiniajaloo alased kollektsioonid Tartu ülikoolis. — *Tartu ülikooli ajaloo küsimusi*. XXXV. Tartu, lk 103–126
- Kukk, Inge, Epp Preem 2002. 200 aastat kunstiharidust Eestis: Tartu Ülikooli joonistuskuul 1803–1893. Näitus detsember 2002 – mai 2003. Kataloog. Tartu
- Kukk, Inge 2006. Egiptuse muististe kogu. — *Dorpat-Jurjev-Tartu ja Voronež: ülikooli kollektsiooni saatus*. Kataloog. I. Tartu: Ilmamaa
- Kukk, Inge, Laidi Laverik, Ingrid Sahk, Janika Tiisvend, Külli Valk 2006. 200 aastat Tartu ülikooli kunstimuuseumi. Valik-kataloog. Tartu
- Kõljalg, Urmas 2002. Kas bioloogiline mitmekesisus vajab biosüsteematikat?: Kirjatükk Eesti Rahvusliku Loodusmuuseumi vajalikkusest. — *Akadeemia*, nr 8, lk 1681–1689
- Laurentii, Petrus 1654. *Disputatio Philosophica de terra*. Dorpat: Johannes Vogel
- Leppik, Lea 1999. Ewald Tobien — Vene Õiguse kaudu eestlaste ajaloo juurde. — *Ajalooline ajakiri*. 2 (105), lk 9–56
- Leppik, Lea, Kadri Tammur 2007. *Vaimuelust XVII sajandi Liivimaal*. Näituse kataloog
- Lourenço, Marta C. 2002. A contribution to the history of university museums and collections in Europe. <http://publicus.culture.hu-berlin.de/umac/2002/lourenco.html>
- Lourenço, Marta C. 2005. Between two worlds. The distinct nature and contemporary significance of university museums and collections in Europe. Unpublished PhD thesis, Conservatoire national des arts et métiers, Paris
- Lust, Kersti, Lea Leppik 2008. Tartu ülikooli kollektsioonide kaardistamine 2006–2007. www.ut.ee/ajaloomuuseum/TY-kaardistamine.pdf
- Martis, Ela 1993. Tartu ülikooli ajaloo muuseum 1976–1993. — *Tartu ülikooli ajaloo küsimusi*. XXVII. Tartu, lk 158–164
- Mesila, Ingrid 2005. Patoloogiapreparaatide kogu vanas anatoomikumis. — *Tartu ülikooli ajaloo küsimusi* XXXIV. Tartu, lk 135–148
- Pani, Tõnu 2007. Reaside kollektsioonidest Tartu ülikooli geoloogiamuuseumis. — *Tartu ülikooli ajaloo küsimusi*. XXXVI. Tartu, lk 126–134
- Parmasto, Erast, Jüri Viikberg (toim.) 2008. *Eesti humanitaarja loodusteaduslikud kogud: Seisund, kasutamine, andmebaasid*. Tartu

- Pugnaroni, Fausto 2001. A regional system of university museums. — *Managing University Museums: Education and Skills*. Paris: OECS Publications, pp. 69–78
- Põldoja, Elle, Helle-Evi Simovart, Kersti Kokk, Ivo Kolts 2005. Professor August Rauber ja anatoomia õppemuuseum. — *Tartu ülikooli ajaloo küsimusi*. XXXIV. Tartu, lk 39–45
- Rauch, Georg von 1945. *Die Universität Dorpat und das Eindringen der frühen Aufklärung in Livland 1690–1710*. Essen
- Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the governance and management of university heritage. 2005. Adopted by the Committee of Ministers on 7 December 2005 at the 950th meeting of the Ministers' Deputies. [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(2005\)13&Language=lanEnglish](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(2005)13&Language=lanEnglish)
- Richter, Leon Baron von 2001. The collection of Otto Friedrich von Richter — my ancestor. — *International Restitution Conference. Estonian-Russian Co-operation in Museology: The History and the Disposition of an Art Collection Established by professor Morgenstern at Tartu University in 1803. 15 and 16 September 200*. Tartu, Estonia. Tartu: Tartu University Press
- Riiklik programm 2003. Humanitaar- ja loodusteaduslikud kogud (2004–2008). Riiklik programm valdkonna arengukava eesmärkidega aastateks 2004–2008. RTL, 31.12.2003, 133, 2185
- Rosenberg, Irene 1961. *Eesti NSV muuseumid*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus
- Siilivask, Karl (toim.) 1982. *Tartu ülikooli ajalugu*. I–III kd. Tallinn
- Soubiran, Sebastián 2008. What makes scientific communities think the preservation of their heritage is important? — *Proceedings of the 7th Conference of the International Committee of ICOM for University Museums and Collections. Vienna, 19th-24th August 2007, University Museums and Collections Journal*, Vol. 1, pp. 1–8. <http://edoc.hu-berlin.de/umacj>
- Stannury, Peter 2001. Managing the visibility of university museum collections. — *Managing University Museums: Education and Skills*. Paris: OECS Publications, pp. 69–78
- Taal, Kersti 2007. Uurimisreisid õpetatud Eesti Seltsi kogude täiendajana. — *Tartu ülikooli ajaloo küsimusi*. XXXVI. Tartu, lk 49–64
- Tammiksaar, Erki, Lea Leppik 2007. Baltisaksa loodusteadlaste kollektsioonide omanike küsimusest. — *Tartu ülikooli ajaloo küsimusi*. XXXVI. Tartu, lk 19–26

- Teriing, Arvo 2006. Heliotsentrilisest maailmasüsteemist ja selle retseptioonist Baltimail 17. sajandil. — Enn Küng (koost.). *Läänemere provintside arenguperspektiivid Rootsi suurriigis 16/17. sajandil*. Tartu, lk 151–199
- Tihonov 2006 = Тихонов, И. Л. Предисловие. — *Университетские музеи: Прошлое, настоящее, будущее*. Ст. Петербург, стр. 5–8
- Uibo, M. 1975. Tervishoiumuuseumi tähtsus hügieeni õpetamisel ja sanitaarharidustöös kodanlikus Eestis. — *Tartu ülikooli ajaloo küsimusi*. III. Tartu, lk 150–155
- Viiralt, Mare, Leili Kriis 2005. Tartu ülikooli *theatrum anatomicum*. — *200 aastat vana anatoomikumi*. Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi. XXXIV. Tartu, lk 10–21
- Vorlesungen 1803 II. Verzeichnis der vom 1. August 1803 zu haltenden halbjährigen Vorlesungen auf der Kaiserlichen Universität zu Dorpat
- Vorlesungen 1810 II. Verzeichnis der vom 1. August 1810 zu haltenden halbjährigen Vorlesungen auf der Kaiserlichen Universität zu Dorpat
- Weber, Cornelia 2007. Objects from research travels in university collections: the online database “University Collections in Germany” as a tool for research. — *Uurimisreisid ja muuseumikogud*. (Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi, XXXVI.) Tartu, pp. 8–17

LEA LEPPIK (sünd. 1962) on lõpetanud Tartu ülikooli ajaloolasena (1987) ja kaitsnud samas magistriväitekirja (1996) ning doktoriväitekirja (2006). Uurinud teadusajalugu, Tartu ülikooli ajalugu ja institutsioonide ajalugu. Praegu Tartu ülikooli ajaloomuuseumi teadusdirektor ja TÜ Viljandi kultuuriakadeemia infohariduse osakonna erakorraline dotsent.

REET MÄGI (sünd. 1966) on lõpetanud Tartu ülikooli ajaloolasena (1989) ja kaitsnud samas magistriväitekirja Euroopa õpingute alal (2002). Töötanud üheksa aastat Tartu ülikooli rektoraadis, sh 2002–2004 administratsioonidirektorina. Praegu Tartu Ülikooli Muuseumide juhatuse esimees ja ülikooli ajaloo muuseumi direktor.